

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Theologia Scholastica

Mayr, Anton

MDCCXXXII

Quæstio II. De Conscientia Dubia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-84303](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-84303)

plectatur malum ut tale: sed sufficit, si scienter amplectatur malum quod tale: at verò ad actum honestum requiritur, ut quis amplectatur honestum ut tale.

Ad confirm. dist. ma. possemus esse certi de nostra justificatione, certitudine quadam morali. om. ma. certitudine metaphysica, vel fidei, cui non potest subesse falsum. neg. ma. & dist. sic min. neg. conseq. Nam Tridentinum sess. 6. c. 9. *Et can. 16.* tantum excludit certitudinem fidei, cui non potest subesse falsum. Potest etiam negari ma. nam, etsi haberetur iudicium moraliter certum de honestate, non etiam statim haberetur de supernaturalitate actus.

239. Ob. 6. Non requiritur in ordine ad honeste agendum, ut excludatur omnis, etiam levis, formido: ergo non requiritur iudicium moraliter certum, sed sufficit probabilius. Confirm. Qui agit, quod ipsi spectatis omnibus circumstantiis, videtur probabilis licitum, agit prudenter: ergo non peccat. prob. conseq. omne peccatum est imprudens: ergo. Resp. dist. antec. non requiritur, ut excludatur omnis formido imprudens. conc. antec. omnis prudens neg. antec. & conseq. Cum formidine tantum imprudente stat iudicium moraliter certum: at iudicium tantum probabilis stat etiam cum formidine prudente.

Nam, licet mihi probabilis sit, aliquid non esse peccatum, si tamen alii graves viri, ex rationibus non contemnendis, dicant, esse peccatum, est formido prudens: nec potest hac deponi per principia directa, sed debet deponi per reflexa. Ad confirm. dist. antec. qui agit probabilis licitum, agit prudenter, si non addit simul prudens formido oppositi, vel hac deponatur per principia reflexa. conc. antec. secus. neg. antec. & conseq. Ipsum antecedens, in hac confirmatione obiectum, est principium reflexum, ex quo, & altero, scilicet, quod prudenter agens non peccet: itemque ex notitia experimentalis, quod ipsi, hic & nunc, istud videatur probabilis, potest quis inferre iudicium sufficienter certum de licentia actionis. Quare, quando dicitur, quod operans secundum sententiam, quam prudenter iudicat esse veram, non peccet; eo quod nemo prudenter agendo possit peccare, id non ita intelligendum est, quasi operans cum dictamine ultimo, tantum prudenter affirmabili, eo ipso prudenter agat, & non peccet (nam iudicium, etiam probabile, vel probabilis, est prudenter affirmabile: quia tamen stat cum prudenti formidine, vel dubio de opposito, non prudenter cum eo solo agitur, aut non peccatur, antequam dubium excludatur; quia agitur cum dubio practico) sed tantum intelligendum est, quod, si quis prudenter possit iudicare, sententiam aliquam esse veram, facile sibi possit formare dictamen reflexum, quo excludat omne dubium, & sic prudenter agat, atque non peccet.

240. Ob. 7. Non tenemur vitare omne prorsus periculum peccati: ergo sufficit iudicium probabilis. prob. antec. si teneremur vitare omne periculum peccati, nemo posset fieri miles, aut mercator, in id vix posset quis esse secularis: hoc est falsum: ergo. prob. ma. in his omnibus est periculum, vel occasio satis propin-

qua peccandi: ergo, si istud omne debemus vitare, nemo potest eos status amplecti. Resp. dist. antec. Non tenemur vitare omne periculum tantum indeterminatum peccandi, & quando est nimia difficultas, illud omne vitandi. conc. antec. non omne periculum determinatum, etiam peccati determinati, & quando non est difficultas nimia vitandi. neg. antec. & conseq. ad prob. neg. ma. ut supra. ad huius prob. dist. ant. ut prius, & neg. conf.

In illis statibus periculum est tantum indeterminatum, simulque moraliter non potest vitari: at in nostro casu est periculum determinatum, in individuo peccandi, ea actione, quæ præ manibus est: simulque nulla difficultas excludendi formidinem per principia modicè reflexa: & licet non cuique semper ita promptæ sint istæ reflexiones formaliter tales, tamen faciliè incidunt æquivalenter tales, saltem, ut excludant actualement formidinem. Sed de hac objectione sufficiens agendum *tr. de penit.* ubi agitur de obligatione vitandi occasiones peccati.

QUÆSTIO II.

De Conscientia Dubia.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex sit Dubium.

241. **D**ubium latè sumi potest pro omni iudicio incerto; & sic etiam opinio, seu sententia tantum probabilis, quandoque vocatur dubia. At si dubium strictè sumatur, est *hesitatio, vel suspensio mentis, neutri parti assentientis ob formidinem erroris*: vel, ut definit Bardi de conscientia discept. 5. c. 1. n. 1. est *suspensio intellectus manentis in æquilibrio, inter duo contraria, & non assentientis, neque dissentientis*. ita communis auctores contra aliquos, requirentes iudicium formidolosum de propositionis fallibilitate, quos rejicit Bardi loc. cit. ex eo, quod sine tali iudicio possit dari dubium, modò detur illa suspensio intellectus.

Non tamen sufficit ad dubium quæcunque omisio iudicii; aliàs etiam omnis nesciens dubitaret. Sed neque sufficit quævis suspensio intellectus; aliàs, quotiescunque suspenderem assensum, sive eum non elicerem circa mysteria fidei, quando de iis cogito, ea præcisè de causa, ne caput nimium fatigem, dicerem de illis dubitare, quod esset valde absurdum. Igitur ad dubium requiritur suspensio, orta ex formidine erroris, vel ex iudicio, quo quis putat, hic se falli posse. Unde Suarez in 1. 2. tr. 3. de bonitate & malitia humanorum actuum disp. 12. sec. 5. n. 1. existimat, dubium involvere cognitionem, seu iudicium reflexum, de insufficientia rationum ad assensum: hoc tamen alii negant.

242. Dividitur jam dubium in *positivum*, & *negativum*, in quorum tamen terminorum acceptione auctores non conveniunt. Quidam vocant dubium negativum, quando assensus suspenditur ob carentiam omnimodam rationum in utramque partem, dummodo quis de obiecto cogitet, & rationes inquirat, nullas autem inveniat, & sic dubitare quis potest, an stellæ, vel

vel arenæ maris, sint numero pares, vel impares: aut an Turcarum imperator modò dormiat, an vigilet. Dubium autem positivum dicunt, quando dantur rationes in utramque partem, sed in neutram convincentes, & ideo suspenditur assensus. Alii tamen cum P. Thyrsio, & Elizalde, negant, suspensionem intellectus, ob carentiam omnimodam rationum, vocandum esse dubium; cum sit pura nescientia. Meo tamen iudicio non male Bardin. 6. loc. cit. n. 241. ait, illam suspensionem assensus, ob carentiam omnis rationis, vocari quidem posse *dubium metaphysicum*, non verò *morale*; quia, quando intellectus non habet ullam rationem, sed tantum ideo hæret; quia videt, posse utrumque esse, fundatur illa hæsitatio in mera rei, physica, vel metaphysica possibilitate, quod dubium in moralibus non æstimatur.

Quare moraliter loquendo, videtur melius explicari *dubium negativum* dicendo, quòd sit *hæsitatio, vel suspensio intellectus, habentis quidem aliquam, sed non tam gravem rationem, vi cuius possit iudicium probabile ferri*: at verò *dubium positivum*, quòd sit *hæsitatio, vel suspensio intellectus, habentis rationem sufficientem, vi cuius possit ferri aliquod iudicium probabile*. Exemplum dubii negativi, in hoc sensu morali accepti, potest esse, si quis à duobus audiret contraria de voluntate superioris, vel si rudis in fide audiret ab iisdem contraria, circa mysteria fidei, aut leges Ecclesiæ: vel si quis duos sacre Scripturæ textus obscuros, apparenter contrarios, legeret, nescirèturque, quem literaliter, quem tantum metaphoricè, ita, ut alteri nihil contrarium diceret, exponere deberet. Exemplum autem dubii positivi præbent plurimæ opiniones contrariæ, comparativè probabiles.

Ubi nota, dubium negativum, prout à nobis explicatum est, vocari quandoque *dubium probabile*, ut distinguatur à dubio irrationali, seu scrupuloso: & pro tali, seu ita probabili, accipit dubium Cardenas p. 2. crisis Theol. tr. 6. disp. 46. c. 1. n. 3. item S. Antoninus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. ante medium sic scribens: *Sumendo propriè, & strictè dubitationem, videlicet prout rationes sunt æquè ponderantes ad utramque partem, nec magis declinat quis ad unam, quàm ad ad aliam.* (scilicet propter insufficientiam rationum, ita, ut de neutra parte iudicium verè probabile ferri possit, juxta paulò ante à nobis datam explicationem dubii negativi) sed si dubitet leviter quis, & per modum scrupuli &c. unde patet, non esse idem dubium probabile, & dubium ortum ex rationibus probabilibus. Ulloa tom. 4. agens de pœnitent. disp. 7. c. 2. n. 8. dubium negativum aliter explicat: sed, quia videtur supponere, quòd quotiescunque non adest tanta ratio, ut sufficiat ad ferendum positivum iudicium, dubium sit contemptibile, tanquam inanis scrupulus (quod non videtur verum ex dictis) malumus cum communiore sentire.

243. Dividitur *dubium* rursus in *dubium juris*, & *facti*. Prius, seu *dubium juris*, est quando dubitatur, an existat jus, vel lex, quæ præcipiat, aut legitimam facultatem det, vel actum validum, aut invalidum reddat &c. e. g. an deur lex, obligans ad agendam pœnitentiam, statim post commissum peccatum mortale: an hoc,

vel illud crimen sit reservatum: an baptismus collatus in aqua rosea, vel cerevisia, sit validus: an Eucharistia validè consecratur in spelta &c.

Alterum, seu *dubium facti* est, quando dubitatur, an aliquid factum, vel omisum sit, an non, e. g. an dictum Breviarium, vel omisum sacrum die festo: vel etiam *dubium facti* est, quando quis dubitat de re aliqua particulari, quæ est objectum alicujus actionis moralis, ut diximus de ignorantia. n. 14. e. g. si quis dubitat, an sit clericus, quem vult percutere, an sit dies festus, quo vult laborare. Ista autem duo dubia sæpe concurrunt, vel unum ex altero nascitur: sic ex dubio facti oritur *dubium juris*, e. g. an adhuc detur obligatio dicendi Breviarii, an audiendum adhuc sacrum: Item ex dubio juris *dubium facti*: e. g. an peccaveris materialiter, vel formaliter, talem actionem faciendo, an validè baptizaveris &c.

Dividitur rursus *dubium* in *speculativum*, & *practicum*, quorum mentio sæpissime recurrit. *Speculativum* est, quod non immediate concernit actionem, sed aliquid remotius, e. g. *dubium*, an cerevisia sit materia valida baptismi; nam propterea non etiam dubitatur de licentia ita baptizandi, extra casum extremæ necessitatis; nisi enim quis sit valde rudis, certus est, id non licere; cum certum sit, non posse adhiberi materiam dubiam, quando potest haberi certa, & agitur de valore Sacramenti. *Practicum* *dubium* est, quod concernit licentiam actionis.

Aliqui hoc iterum distinguunt in *remotè practicum*, & *proximè vel practice practicum*. Illud ajunt esse, quod est circa licentiam actionis, vel omissionis in genere, e. g. an hic, vel ille labor sit licitus die festo: alterum dicunt, versari circa actionem cum omnibus circumstantiis specificis, vel individuantiis consideratam: e. g. an hic, & nunc, mihi audiendum, vel omittendum sit sacrum, quando domi est ægrotus, cui opus sit meâ præsentia. Alii tamen illud *dubium remotè practicum* dicunt esse *speculativum*, vel *remotum*: & secundum duntaxat dicunt *practicum*: atque in hoc sensu, nunc temporis fortè communiori, etiam nos ut plurimum loquemur.

244. Dico. Agere, vel omittere aliquid, cum dubio strictè practico, est peccatum, & quidem grave, si dubitetur, an sit peccatum grave. ita communissimè omnes: quæ ipsa auctoritas est magnum argumentum pro hac sententia. Probatur tamen ulterius 1. S. Paulus ad Rom. 14. v. 23. ait. *Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est*: hoc juxta communissimam expositionem significat: *Id, quod non fit cum determinato dictamine intellectus dicantis, licitum est, est peccatum*: ergo. Prob. 2. Dubitans practice de honestate actionis, & tamen agens, est ita constitutus, ut, si sit licitum, si non, si DEO placeat, si displiceat, tamen velit agere: sed hic affectus est manifestè inhonestus, & virtualis contemptus legis Divinæ: ergo.

Confit. Qui committit se morali periculo peccandi, peccat: hoc facit operans cum dubio practico: ergo. Unde ex hac obligatione, non agendi cum dubio practico, infertur altera obligatio, inquirendi morali diligentia in obligatione,

nes, & leges servandas, quam etiam asserunt Scripturæ, Patres, & sensus communis: quare, si quis non debito modo inquirat, peccat: si autem inquirat, tunc, vel per principia directa, aut reflexa, poterit deponere dubium: vel dabitur casus aliquis perplexitatis, in quo, si eligat minus malum, non peccat: si non possit discernere, quid sit minus, nec utrumque possit evitare, non habebit sufficientem libertatem ad peccandum.

ARTICULUS II.

An in dubio semper sit eligendum tutius.

245. **T**utius dicitur illud, quod est remotius à periculo peccandi. Minus tutum, quod minus est remotum ab eo periculo, quodque faciens est in periculo majori committendi peccatum, saltem materiale. Sic tutior est sententia S. Bonaventuræ, docentis, peccantem statim obligatum esse ad agendam pœnitentiam, quam sententia S. Thomæ, docentis, peccantem non esse ita obligatum. Non autem est idem, opinionem esse tutiorem, & esse probabiliorē: sic pluribus est probabilior sententia S. Thomæ, quam S. Bonaventuræ. Ratio est. Opinionem esse magis probabilem, est, eam esse nixam firmiter rationibus, quibus sæpe nititur opinio minus tuta præ tutiori. Quæritur jam, an dubius inter duas opiniones, quarum una est tutior alterâ, debeat operari juxta tutiorem.

246. Dico 1. Stante dubio strictè practico, five eo non deposito, debemus sequi tutiorem. Ita communis, & certa, Probatio est etiam clara; quia aliàs quis operaretur cum dubio practico, quod non licet ex n. 244. Et, si de hoc dubio intelligatur illud axioma juris (desumptum ex C. Ad audientiam 12. de homicidio, & aliis textibus juris) In dubio tutior pars est eligenda: utique ab omnibus admittendum est. Et sanè de hoc dubio istud intelligendum esse, volunt Arriaga, Oviedo, Tannerus, Layman l. 1. tr. 1. c. 5. n. 8. cum pluribus aliis: quanquam videatur, difficultate posse ostendi, quod Pontifex cit. cap. de dubio practico loquatur. Qua de re plura ad objectionem primam. Suarez in 1. 2. tr. 3. de bonit. & malitia actuum, hum. disp. 12. sec. 5. n. 2. ait, potissimum locum habere hoc principium in dubio practico: & n. 6. ait, juxta materiæ exigentiam, & negotii qualitatem, pensanda utriusque incommoda, quodque habeat minora, eligendum: tandem n. 9. ait, hoc axioma sæpe esse præceptum justitiæ, aut charitatis, interdum tantum consilium.

247. Dico 2. In dubio speculativo, seu remoto, non debemus semper sequi tutiorem. Ita hodie longe communior: sequi enim hæc opinio omnium, qui docent, nos non obligari semper, ad notabiliter probabiliorē, quæ sententia est plurimorum recentiorum, & etiam ab antiquis multis defensa, ut eruditè ostendit Ralslerus in norma recti disp. 3. q. 9. a. 4. Prob. conclus. Hæc obligatio universalis, tutiora semper sequendi, in omnibus dubiis speculativis, vel remotis, est valde gravis, ut patet consideranti in-

finita dubia, passim in materia morali occurrentia: neque sufficienter probatur, ut patebit ex solutione objectionum: ergo non debet hominibus imponi.

248. Confirm. 1. In dubio negativo non debemus sequi tutius: ergo nec in dubio positivo. prob. antec. in eo dubio, ut supponitur, invincibili, datur ignorantia legis; licet enim lex non omnino nesciatur, sed detur quædam notitia inchoata, tamen in sensu morali non datur notitia; huic enim moraliter æquivalere non potest tale dubium: atqui ignorantia invincibilis excusat: ergo. probatur etiam conseq. non est minus periculum in dubio negativo, quam sit in positivo, peccandi, seu contra legem agendi: & quamvis in dubio positivo detur aliquantò major notitia legis, tamen neque hæc (saltem nisi sit notabiliter probabilior, legem existere) tollit, quo minus moraliter dubitetur, nec facit, ut lex sufficienter, aut simpliciter sciatur: & si ratione periculi agendi contra legem, peccat is, qui aliquo modo positive dubitat, nec excusabitur à peccato, qui advertit ad periculum peccandi, quamvis negative dubitet; quia illa aliquantò major, non tamen simpliciter dicta notitia, nil facit ad rem, nisi ratione advertentiæ ad periculum peccandi, quod in utroque casu est æquale. Insuper, sicut in casu dubii positivi datur aliquantò major ratio pro existentia legis, ita datur etiam major pro non existentia ejusdem, adeoque non datur simpliciter major notitia legis.

Confirm. 2. Plura juris axiomata negant hanc obligationem, e. g. Reg. 15. de regulis juris in 6. Odia restringi, & favores convenit ampliari. Reg. 30. In obscuris minimum est sequendum. Reg. 65. In pari delicto, vel causa, potior est conditio possidentis. & Reg. 56. ff. de reg. juris. Semper in dubiis benigniora preferenda sunt: ergo. Quod autem in quibusdam casibus particularibus, in jure expressis, debeamus sequi, quod est tutius, non debet extendi ad alios casus, de quibus jura non loquuntur, ex modò citata regula: Odia (sub quibus etiam juxta communissimam intelliguntur obligationes graves) convenit restringi.

249. Ob. 1. C. Ad audientiam cit. num. 246. refertur, quod presbyter quidam, volens corrigere quendam de sua familia, tentaverit, eum verberare cingulo suo, cui adhærebat cultellus in vagina, qui elapsus hominem in dorso vulneraverit, ita, ut, accedente dein morbo, homo mortuus fuerit. Dubitatum inde fuit, an ex vulnere mors sit secuta, an verò ex accidente morbo, & an presbyter irregularitatem incurrerit. Clemens III. ad casum respondit: Cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem, vos convenit injungere presbytero memorato, ut in sacris ordinibus non ministret &c. ergo debemus sequi in dubiis, quod est tutius. Resp. cum Suarez, & Arriaga de act. hum. disp. 25. sect. 3. num. 18. Pontificem illud dictum non assumere tanquam principium universaliter obligans, sed duntaxat tanquam aliquam congruentiam: qua supposita ponit specialem legem circa dubium patrati homicidii, ut in hoc casu irregularitas incurratur: quod tamen, utpote odiosum, ad alia extendi non debet.

Verbo. Modus tendendi Pontificis decernentis hic erat. Congruentius est, & magis prudens

dens, sequi in dubiis tutiorem semitam: ex qua congruentia, & in odium homicidii, atque ob reverentiam erga SS. Sacrificium, decerno, ut in eo dubio contrahatur irregularitas: per quod non decerno, quod sit obligatio, in omnibus dubiis sequendi tutiorem. Adde, quod *loc. cit.* advertit Arriaga: sicut rationes, in Conciliis adhibitæ, ad faciendos canones fidei, non sunt canones, ita rationes, quæ congruenter moverunt Pontifices, ad decreta faciendæ, non sunt decreta. Sic Innocent III. *C. Significasti 16. eodem tit. de homicidio* clerico stimulantem graviter equum, qui postea cursu abreptus, mulierem obviam interfecit, clerico id nullatenus prævidente, huic, inquam, jubet iniungi *pœnitentiam competentem ad cautelam*: ex quo non sequitur, omnibus ita equum stimulantibus, imponendam esse pœnitentiam, quam nec ipse Innocentius imposuit alteri clerico: *C. Dilectus filius 13. eodem tit. ubi refertur etiam equus clerici, cursu abreptus, occidisse infantulum.*

Eadem responsio servit ad *C. Significasti 16. eodem titulo*: ac rursus ad *C. Petitio tua 24. eodem titulo*, in quibus semper est dubium de homicidio patrato: imò cum *C. Petitio tua* Pontifex dicat: *Cum sit consultius, in huiusmodi dubio abstinere, quam temerè celebrare*: non obscure indicat, antecedenter ad decretum peculiare, non esse sub præcepto, sed tantum sub consilio, sequi, etiam in dubio de homicidio, tutiorem, & multò magis esse tantum sub consilio in aliis dubiis. Sanè, si Pontifices tantum statuisent irregularitatem in homicidas, nec expressissent, quod etiam dubii homicidæ eam incurrerent, non ita statim eam incurri juris interpretes docerent.

250. Ob. 2. *Cap. Illud Dominus 7. de clerico excommunicato* ait Innocent. III. se misericordiam facere cum Episcopo Hildeshemiensi: adeoque tacitè dicit, eum pœnam incurrisse illam, quam canones aliàs infligunt iis, qui excommunicati Divina celebrant, vel celebrationi se ingerunt, propterea, quod per Archiepiscopum Magdeburgensem, tanquam Apostolicæ Sedis delegatum, denunciatus excommunicatus (eò quod, non tantum non obtentâ, sed nec petitiâ Sedis Apostolicæ licentiâ, ad Herbipolensem Ecclesiam, relicta Hildeshemiensi transisset) tamen Divina celebrasset, licet diceret Hildeshemiensis, Archiepiscopum Magdeburgensem suum iudicem ordinarium non esse, adeoque se credidisse, quod non præmissa trina monitione, quæ facta non esset, non posset delegata potestate contra se procedere. Secundo, quod idem Hildeshemiensis, postquam scivit, se à Pontifice excommunicatum fuisse, tamen Divina coram se celebrari fecerit. Rationem autem huius suæ sententiæ dat iterum Pontifex: *Quia tamen in dubiis via est tutior eligenda, etsi de lata in eum sententia dubitaret, debuerat tamen potius se abstinere, quam sacramenta Ecclesiastica pertractare*: ergo.

251. Resp. dist. conseq. in aliquibus dubiis debet eligi tutius. conc. conseq. in omnibus neg. conseq. in his enim huius Episcopi dubiis speciales rationes occurrunt, quare tutius debuisset eligere; nam, quod attinet ad primum, ut notant auctores, dubium illud fuit vincibile, in quo omnes dicunt, tutius eligendum, vel certè

illud adhibitâ diligentiam deponendum; nam ei per famam, ut ipse fatetur *cit. capite*, excommunicatio innouerat, & quidem lata, autoritate, & iussu Pontificis; hinc debuisset abstinere à sacris, & veritatem indagare: quod si fecisset, facile ipsi innouisset, quod excommunicatus fuerit ex speciali mandato Pontificis, qui, eoque factum notorium esset, non voluerit præmitti trinam monitionem.

Alterum dubium erat, an, stante notitia sufficiente de excommunicatione, & prohibitione, per epikiam, ob aliquod spirituale bonum, *Et sub spe veniæ*, posset coram se facere celebrari Divina. At, quando lex, vel prohibitio, est certa, & tantum dubium, an detur exculatio, vel exceptio, debet utique lex observari, seu quod idem est, tutius fieri. Et hinc istud secundum videtur Pontifex magis reprehendere, quam prius. Ex quibus tamen neutiquam sequitur, universaliter in omnibus dubiis tutius esse eligendum.

252. Ob. 3. *Cap. Juvenis 3. de sponsalibus* Eugenius Papa declarat, nullum esse matrimonium, quod juvenis quidam contraxit cum consobrina alicujus puellæ, quam puellam idem juvenis prius duxerat, necdum septennem, & dat rationem his verbis: *Igitur in his, quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus*: ergo debemus sequi in dubio tutius. Resp. Hoc argumentum etiam adversarios premit; nam etiam ipsi admittunt, in materia iustitiæ, in qua est matrimonium, meliorem esse conditionem possidentis. Nec dicant, defuisse bonam fidem in juvene; nam hoc gratis dicitur, & Pontifex de isto nullam mentionem facit. Deinde altera saltem pars contraxit bona fide.

In forma. dist. conseq. ergo iudex debet in dubio sequi, quod est tutius. conc. conseq. debet quivis alius in quovis dubio sequi tutius. neg. conseq. In primis, non tutius, sed certius, hoc loco ait Pontifex, inter quæ est magnum discrimen. Dein loquitur de se ipso, ut iudice, atque ut talis mandat, eos separari; unde ex hoc casu ad summum sequitur, iudicem debere tutius, aut certius sequi in iudicando. Responderi etiam potest 2. cum Arriaga, in hoc casu saltem datum fuisse impedimentum publicæ honestatis; nam, cum eo in capite dicatur, puellam illam, nondum septennem, dictam fuisse ejus uxorem, & juvenem forsan tentasse copulam, Pontifex inferre potuit, malitiam in puella supplevisse ætatem, adeoque fuisse saltem sponsalia, consequenter datum impedimentum publicæ honestatis, quod ante Tridentinum diminebat matrimonium usque ad quartum gradum, cum consanguineis sponsi, aut sponsæ, & oriebarur etiam ex sponsalibus invalidis, præterquam ex invalidis ob defectum consensûs, ut videre est apud Layman 4. 7. tr. 10. p. 4. c. 9. n. 1. quamvis modò hoc impedimentum, ob sponsalia de futuro, à Tridentino sess. 24. c. 3. de reform. restrictum sit ad primum tantum gradum.

253. Hinc Eugenius declaravit, matrimonium subsequens esse nullum: & inde est, quod *cit. cap.* dicat, *tum propter honestatem Ecclesiæ; quia ipsa conjux ipse fuisse dicitur, tum propter prædictam dubitationem*. Nec dicas, supposito hoc impedimento, non fuisse amplius dubi-

dubium matrimonium, sed certò nullum. Resp. enim, dubium tamen fuisse impedimentum affinitatis ex copula, & huc referuntur verba tum propter prædictam dubitationem. Dein potest fors etiam dici, licet certius, hoc est, longè probabilius, vel etiam aliquo modo certum, fuerit impedimentum publicæ honestatis, fuisse tamen etiam aliquale dubium de isto, propter ætatem necdum septennem puellæ, cujus consensus fortè tunc necdum validus fuit. Ex quibus tantum sequitur, quòd iudex debeat sequi in iudicando; quod est certius, seu tutius: non verò universaliter etiam alii; nisi tamen vox certius significet non tutius, sed absolute certum; quod non raro in iure significat; nam omnes debent facere id, ad quod certò obligantur.

254. Ob. 4. Clementina. Exivi. de verbo. rum significatione. Cum enim inter Fratres Minores fuissent exortæ controversiæ, de variis dubiis circa suam Regulam, Clemens V. in Concilio Viennensi interrogatus, eaque dubia resolvens; inter alia sic ait: *Nos itaque, qui in sinceris horum conscientis delectamur, attendentes, quòd in his, qua anime salutem respiciunt, ad vitandos graves remorsus conscientie, pars securior est tenenda*: ergo universaliter in dubio tutius est tenendum, ad vitandos remorsus conscientie. Resp. neg. conf. In his verbis non continetur universale præceptum, sed ad summum consilium, nisi velimus dicere, sermonem ibi esse de dubio practico, quò videntur laborasse multi Fratres Minores, & hinc habuisse graves remorsus.

Si enim esset præceptum, in omnibus, etiam remotis; vel speculativis dubiis, amplecti tutius, cur ipse Clemens id non in eadem Constitutione ubique præscribit? Sic ibidem quærebatur, an tenerentur Fratres, omnia consilia Evangelica; etiam, quæ non continentur in Regula, observare; eoque in principio Regulæ haberetur: *Regula, & vita Fratrum Minorum hæc est, scilicet Domini nostri Jesu Christi sanctum Evangelium observare*: & tutius foret, observare omnia: Papa tamen respondet; non teneri. Item quærebatur, an verba imperativi modi, in Regula posita, semper haberent vim præcepti: tutius iterum foret, observare omnia tanquam præcepta: attamen Pontifex statim post verba objecta respondet negativè. Videri potest ipsa Clementina valde longa, & ex ipsa patebit hæc veritas.

255. Dices. Tutius quidem esset, ista observare tanquam præcepta: at non esset tutius, ea præcipere, eoque infinitas humana nimium gravaretur. Resp. Rectè dicis: sed hoc ipso admittis, non semper in dubio tutiora esse de præcepto; si enim præcepta non sunt, etiam non sunt amplectenda tanquam præcepta. Adverte tamen, quandoquæ in dubio tantum unam partem esse tutiorem, & dici tutiorem, non comparative, sed exclusivè (sicut quandoque etiam particula magis ita sumitur: de qua re n. 208. de DEO) & tunc utique debemus sequi tutiorem. Rursus debemus sequi tutius, si non possumus deponere dubium; an fortè res sit prohibita, nec per principia directæ, nec per reflexæ: iterum, quando agimus contra eum, pro cuius jure stat possessio: item, quando in certis casibus id jura specialiter præcipiunt: vel in spe-

ciali materia, specialis ratio nos cogit: universaliter autem verum non est, quòd semper in dubiis, etiam remotis, vel speculativis, ad tutius teneamur.

256. Ob. 5. Omnes antiqui concordivoces docent, quòd in dubio tutior pars sit eligenda, adeò, ut Vasquez in 1. 2. disp. 65. c. 3. n. 8. dicat, se neminem ex scriptoribus invenisse, qui oppositum dicat, saltem in dubio juris; seu de existentia legis, quando est periculum peccati: atqui, in se tanti momenti; recedere à communi antiquorum sententiâ, est nefas: ergo. Confirmatur 1. Est incredibile, quòd tota retrò antiquitas, per pluræ sæcula, erraverit in principio morali; adeò latè patente, & contra veritatem asseruerit, obligationem adeò universalem; atque ad omnes homines, & plurimas eorum actiones se extendentem; non sine periculo plurimum peccatorum formalium: ergo debet dici, verè dari obligationem sequendi tutius in dubio. Confirm. 2. Etiam plurimi recentiores idem principium adstruunt: & Clerus Gallicanus an. 1700. 4. Septemb. damnavit propositionem, qua assereretur, quòd tantum sit consilii, non verò præcepti, in dubiis sequi partem tutiorem: ergo tam antiquitas, quam hodierna tempora, conspirant in illud principium.

257. Hæc obiectio magnam præferret speciem, & ad eam ritè solvendam, exponendum est, qui hæc recentiores; qui antiqui dici soleant. In primis aliqui per recentiores intelligunt omnes non Thomistas; aut Scotistas; & præsertim intelligunt auctores nostræ Societatis, qui scilicet serius, quam illi scribere cœperunt. Hæc tamen denominatio, saltem inter nostros, non est usitata: neque etiam, quando à me recentiores communiter aliquid asserere dicuntur; omnes nostri auctores intelliguntur; quasi omnes communiter id docerent; hoc enim sæpe esset falsum.

Multò minus in hac quæstione usurpatur hæc vox in dicta significatione; nam eâ suppositâ per antiquos deberent intelligi Thomistæ; & Scotistæ; ex quibus plurimi hoc principium negant, præsertim post Bartholomæum Medinam ex ordine S. Dominici, qui à quibusdam citatur, tanquam auctor sententiæ benignæ, quamvis jam aliqui antè eum sententiam illam, saltem cum aliqua moderatione, amplexi sint; de quo infra. Quare in ista quæstione, aut quando agitur, de obligatione sequendi tutiora, aut etiam probabiliora; per antiquos communiter intelliguntur scriptores antè Bartholomæum Medinam qui anno 1577. scripsit: qui autem hunc comitati, aut secuti sunt; adeoque omnes, qui post annum 1577. usque nunc per sesqui sæculum editi sunt, in ordine ad hanc quæstionem, recentiores vocantur. Quandoque tamen per recentiores intelliguntur recentissimi, vel moderni scriptores, à medio circiter sæculo: quòd ex circumstantiis materiæ, vel authorum, colligi poterit.

258. Jam in forma. Resp. 1. neg. mai nam multi nec attingunt hanc quæstionem: & qui eam attingunt, non omnes dicunt, ex præcepto semper sequendum tutius, ut ostendimus, quando agemus de usu opinionis probabilis. Si Vasquez non invenit, invenere alii antiquos nobiscum sentientes: certè S. Antoninus, scriptor uti-

uniquè antiquus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. dicit, in dubio leges benignius accipiendas: & eodem §. prius dixerat: *Eligere viam tutiorem consilii est, non præcepti.* Certè ex antiquis multi permiscere electionem inter duas sententias æqualiter probabiles: multi etiam ex antiquis, magni viri, citandi n. 268. admisere, in dubio voti aliquem non teneri ad tutius: & tamen votum est quasi lex privata, atque rationes adversæ, vel in utroque casu, præcepti, & voti, probant obligationem, vel in neutro. Ipse Valquez videtur, admittere usum licitum sententiæ tantum probabilis, quod, quomodo ster cum isto principio, ita universaliter accepto, viderit ipse: nisi (ut Ralslerus in *norma recti disp. 3. q. 9. a. 19. n. 802.* eum loqui putat, & sat bene probat) loquatur tantum in casu dubii practici. Accedit, ut bene advertit idem Ralslerus, quod multi antiquorum possint exponi de dubio practico; quia, nec ex materia subiecta, nec ex ratione, colligitur, eos intelligi debere de dubio etiam speculativo, seu remoto: & videntur convenientius de dubio practico exponi, tum, quod rationes ab iis adductæ, plus non probent, tum, quod aliàs aliquando nimis rigidè sensisse viderentur.

259. Resp. 2. neg. mi. Nam illi, qui hac in questione vocantur recentiores, sunt in primis numero plures, & (exceptis antiquorum primipilis S. Thoma, S. Bonaventura, Scoto, & quibusdam aliis) quoad ingenium, studium, eruditionem, ordinem, ac claritatem doctrinæ, tractationem questionum in terminis, & claram eorum expositionem, soliditatem rationum &c. omnes saltem simul sumpti, antiquis certè æquales, si non quandoque superiores, quæ fusiùs profunditur idem Ralslerus in *norma recti disp. 3. q. 9. per totum articulum §. qui dignus est legi.*

Refert ibidem hic auctor n. 493. Clerum Gallicanum anno 1700. gravissimâ censurâ notâsse assertionem cuiusdam recentioris, dicentis, omnia esse hodie melius examinata, & ob hanc rem, in omni materia, & præcipuè in morali, libentiùs juniores, quàm antiquiores se legere, & sequi. Et sanè propositio hæc est vigesima inter censuratas à Clero Gallicano, estque hæc ejus censura: *Hæc propositio temeraria est, scandalosa, perniciofa, erronea, SS. Patribus, & antiquis Doctoribus contumeliosa: spretâ in moribus Christianorum componendis necessariâ Scripturarum, ac traditionis autoritate, & interpretatione, moralem Theologiam arbitrariam facit, viamque parat ad humanas traditiones, & doctrinas Christo prohibente stabiendas.* Sed Ralslerus loc. cit. addit, hanc propositionem, si ritè, & intra suos limites, accipiatur, nullam censuram mereri, si scilicet tantum intelligatur, juniores simul acceptos, melius discussisse quæstiones morales, quàm communiter antiqui fecerint: certè, ait, quæstiones, melius scriptas, vel tractatas reliquisse: dum antiqui non semper ita enucleatè, & distinctè scripserint.

Ex quibus omnibus hoc saltem habetur, quod cum tot recentioribus, afferentibus valde graves rationes, possit utique ab antiquis recedi, ut infert idem in *norma recti disp. 3. q. 9. a. 19. num. 803.* Sanè videtur innegabile, à pluribus antiquorum sententiis, jam plures, etiam nostros in hac questione adversarios, recessisse. Ali-

ud esset, si ageretur de lege aliqua positiva Divina, quæ deberet nobis per traditionem innovescere; tunc enim, si antiqui, per plura sæcula, aliquid constanter servandum dixissent, quamvis rationem non attulissent, deberet utique eis credi; sic enim traditio Divina ad nos debuisset pervenire. At hic non agitur de lege positiva Divina, sed de naturali, quam non traditione, sed lumine rationis naturalis, aut supernaturalis, debemus rescire.

260. Ad 1. confir. negatur in primis suppositum, quod tota antiquitas illud principium tenuerit: quod autem maxima pars antiquorum Doctorum id tenuerit, omittitur: negatur autem, esse incredibile, eos in hoc principio errasse. Ut enim rectè observat iterum Ralslerus in *norma recti disp. 3. q. 9. a. 19. n. 804.* debet admitti, per longum, plusquam centum annorum tempus, errasse maximam partem Doctorum, scilicet, aut antiquos, qui hoc principium adstruxerunt, aut sic dictos recentiores, qui hoc negarunt. Si ergo adversariis non videtur incredibile, quod per integrum sæculum (quod tamen ab eruditissimo Cardinali Bellarmino *Sæculum Doctorum, & Sanctorum* appellatur) per integrum, inquam, sæculum, & amplius, maxima pars Doctorum erraverit, non etiam mirentur, si nobis è contrario non videatur incredibile, quod quoad majorem partem antiquiores erraverint.

Et hoc etiam ex eo fit credibilis, quod quidam antiqui istam fortè rem non ita ex professo examinârint, & hinc faciliùs lapsi sint: de quo *norma recti disp. 3. q. 9. a. 5. n. 506.* Adde, quod quidam eorum hoc ipsum principium videantur fundâsse in alio priori falso, nempe, quod nulla detur ignorantia invincibilis juris naturalis, vel etiam positivi Divini. Nec dicas, non videri, quomodo DEUS talem errorem potuerit permittere; nam, si juxta adversarios potuit errorem permittere in doctissimo sæculo post Medinam, cur non in prioribus? Dein, si potuit permittere decipi illos, qui opinabantur, non dari ignorantiam invincibilem juris naturalis, cur non & alios, qui ex illo principio inferebant hoc alterum de eligendo tutiore in dubiis? Illos autem decipi permittit; nam quamvis non omnes antiqui id senserint, tamen tam multi id sensere, ut Gerson libro de vita spiritali l. 4. coroll. 3. dicat: *Concors est sententia, nullam in his, quæ legis Divine sunt, cadere ignorantiam invincibilem.* Scilicet potest DEUS permittere conscientiam erraream, præsertim, quæ per se ad melius compellit, quamvis per accidens occasio aliqua peccatorum formalium esse possit.

261. Ad 2. confir. Dictus Cleri Gallicani Conventus consistebat in sexdecim Episcopis, & aliquot inferioris ordinis clericis; tot enim subscripti inveniuntur. Jam verò anno 1714. in causa Constitutionis *Unigenitus* Parisiis conveniunt 40. Episcopi, & in suo Conventu ediderunt Instructionem Pastoralem, eamque unâ cum epistola encyclica ad omnes regni Antistites miserunt: & tamen congregati hi Præsules, numero illis sexdecim longè superiores, in fine literarum sic scribunt: *Nos vos rogamus.... quia bene scimus, quod non possumus hac super re vobis ullam obligationem imponere: unde verosimiliter nec prio-*

priores poterant magis obligare. Sed quidquid sit, si Clerus Gallicanus suam censuram tantum vibrat contra sententiam, assententem, in dubiis practice non sequendum tutius, equidem nos non ferit: si extendit eam etiam ad dubia tantum remota, seu speculativa, nos iterum sapientissimus Conventus ferire non vult, extra Galliarum jura constitutos. Quod attinet ad adversarios modernos, in primis multi non sat distincte procedunt, multi in nimium rigorem vergunt: quandoque etiam acerbis convitiis potius, quam argumentis pugnant, ut adeo & de ipsis non sit incredibile, eos fuisse lapsos: certe eorum auctoritas aliis maximo etiam numero, & insuper meliore ratione fulvis, præferri non debet.

ARTICULUS III.

An obligemur ad tutius in dubio legis.

262. **D**iximus jam in genere, nos non semper teneri ad tutius, quando dubitatur speculative, seu remote de licentia, vel honestate objecti: ex quo utique inferitur, nos neque universaliter teneri ad tutius in dubio legis; quia tamen quæstio hæc, ad praxin utilissima, digna est, ut enucleatius tractetur, & auctores non conveniunt, saltem quoad omne genus, vel speciem legum, hinc ulterius statuendum, an non saltem in dubio de certa specie legum, teneamur ad tutius: qua ratione etiam, præcedenti articulo dicta magis confirmabuntur. Triplex autem communiter solet assignari lex, nempe Naturalis, Divina positiva, Humana.

263. Dico 1. Certus de lege, & dubius de dispensatione, privilegio, cessatione legis, vel excusatione ab ea observanda: item dubius, an legem positivam certam jam impleverit, stante hoc dubio, tenetur ad tutius, hoc est, ad observationem legis. Ita communissime ferè omnes. Prob. In his casibus lex est in possessione, & pro ea stat præsumptio: at verò dispensatio, excusatio &c. sunt res facti, quæ in dubio non præsumuntur, ut habet communis: ergo debent probari facta, vel posita. Quare, qui dubitat, e. g. an vigesimum quartum annum compleverit, non potest absque dispensatione presbyteratum accipere: qui dubitat, an die sabbathi noctu jam sonuerit hora duodecima, non potest carnes comedere.

264. Dico 2. Dubius, an lex existat, debet veritatem inquirere, quantum moraliter convenit pro gravitate rei, & ipse moraliter potest, ac interim actionem minus tutam suspendere: vel, si nolit inquirere, debet tutius facere, seu legem etiam dubiam observare. Ita omnes. Prob. Nolens inquirere, an lex existat, vel non, laborat æquivalenter ignorantia vincibilis: sed hæc juxta omnes, tam Patres, quam Doctores, non excusat; cum omnes agnoscant peccata ignorantie, quæ maxime dantur, si ignorantia est vincibilis: ergo. Dixi in m. æquivalenter; nam, quamvis ponatur casus, in quo etiam adhibito labore, non possit veritas deprehendi, adeoque re ipsa sit ignorantia invincibilis, tamen, qui hoc

R.P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

nescit, neque potest rationabiliter supponere, & omittit inquirere, se habet ut alius, qui amittit, quando potest veritatem deprehendere.

Imò videtur, planè talis etiam non esse interrogaturus, quamvis putaret, se veritatem resciturum: saltem, in æstimatione morali omnium, ita se habet, estque culpabilis; quia non fecit, quantum in ipso fuit, ad quod tamen faciendum, hoc est, ad moralem diligentiam, in veritate inquirenda adhibendam, obligat lex DEI, ut omnes consentiunt; nam omnes dicunt, dari peccata ignorantie, scilicet vincibilis, quæ in tali non interrogante utique datur: id quod etiam probat remorsus conscientie, nasci solitus in iis, qui veritatem inquirere negligunt. Confit. 1. Illicitum est operari cum dubio practico: atqui non inquirens veritatem, & agens minus tutum, operatur cum dubio practico; nam ex dubio speculativo, de honestate objecti, oritur mox practicum, de licentia actionis: nec potest istud ab eo, qui veritatem non indagat, ex ullis principiis, directis, aut reflexis, deponi: ergo, vide etiam n. 244. Confirm. 2. Nisi daretur obligatio, vel inquirendi, an lex detur, vel sequendi tutius, corrueret fermè omnis disciplina, & quilibet faceret, quod liberet: hoc est absurdum: ergo.

265. Dico 3. Post factam sufficientem inquisitionem, adhuc dubius de existentia legis humanæ, non tenetur ad eam observandam. Ubi nota, parem esse rationem, sive dubitetur, an lex omnino sit lata, sive, an sit universalis, & aliquem casum per se comprehendat; quia etiam hoc dubium est dubium de substantia legis; est enim dubitare, an detur lex præcipiens, vel prohibens illam materiam, vel actionem. Aliud est, si lex per se comprehendat illum casum, & tantum dubitetur, an quis per accidens excusetur; tunc enim, ut jam dictum n. 263. tenetur ad legem. Conclusionem hanc nostram tenent S. Antoninus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. circa medium ubi ait: *Inter duram, & benignam circa præcepta sententiam, quod benigna est potius ceteris paribus interpretatio facienda: quod etiam asserit Wilhelmus. Suarez in 1. 2. tr. 3. disp. 12. sec. 5. & tom. 2. de relig. l. 2. de voto c. 5. n. 7. & tom. 5. in 3. p. de censuris disp. 40. sec. 5. à n. 14.* Thomas Sanchez, Henriquez, Sa, Conink, Lessius, Tannerus, Lugo, Pallavicinus, Fillucius, Layman, Arriaga, Baldellus, Oviedo, Terillus, Haunoldus, Aloza, Mendo, Cardenas, Gobat, Abreu, Dicastillo, Giballinus, Gordon, Bardi, Tamburinus, Ant. Perez, Raynaudus, Schild ere, Rhodes, Escobar, Sarasa, Illung, Stoz, Busenbaum, Malderus, Abelli, Bonacina, Bosfius, Joannes à S. Thoma, Delbene, Gibbon, Sangallenfes, Passerini, Rheding, Engel, Biel, Vidal, Metzger, Bosco, Sporer, Neuffer, Cortonius, Antonius à sancto Spiritu, Leander à SS. Sacramento, Caramuel, Diana, & alii, quos citat in suis manuscriptis P. Josephus Vogler, vir à copiosissima lectione, & vastissima memoria, celebratissimus: & potuisset citare plurimos alios, imò omnes, qui amplectuntur sententiam, quam vocant, benignam.

266. Probatur autem conclusio 1. Obligatio servandi omnes leges, circa quas, omnibus consideratis, dubitatur, an existant, vel non, est

est valde gravis, & onerosa: sed talis obligatio non est adstruenda sine rationibus efficacibus, quales tamen non possunt afferri: ergo. major. prob. vi illius obligationis teneretur, non tantum ad leges re ipsa existentes, quando de illis dubitarem, sed etiam ad plures, re ipsa non existentes, easque sæpe difficillimas, quoties scilicet dubitarem, an darentur, quod sæpissime contingit, quod esset valde grave. mi. superior quoad primam partem est passim recepta, etiam ab adversariis in aliis materiis, etiam circa legem Divinam: ergo adhuc magis recipienda est circa legem humanam. Sic ex eo solo, quod non proberur efficaciter obligatio, confitendi circumstantias notabiliter aggravantes, P. Thyrsus, alias rigidius sentientium magnus fautor, eam negat in *quæst. selectis. tom. 3. disp. 41. sec. 1.* Quoad alteram verò partem ea mi. probabitur solutione objectionum. Huc spectat etiam probatio n. 248. adducta.

Nec dicas 1. probari sententiam oppositam saltem autoritate; nam hæc est ad minimum æqualis, si non major, pro nostra sententia, ut patet, partim ex isto, partim ex præcedente articulo. Neque dicas 2. praxin communem esse nobis oppositam; nam ista nullatenus probat oppositum rigorem. Belgæ etiam, & Galli rigoristæ, quamvis verbotenus valde rigidam disciplinam profiteantur, eam ipso opere non semper exequuntur, præsertim aliqui, qui, licet rigorem, & tutiora, ubique inclament, tamen, cum rigide observandæ essent Pontificiæ Constitutiones, & juramentum Formularii syncretè præstandum, minimè tutiora sequuntur; foret enim sæpe longè tutius, beneficia deferere, quàm, prout ipsi jurant, jurare.

267. Prob. conclus. 2. Jus naturale, se solo, non obligat absolute, ad servandas omnes leges humanas dubias, saltem non obligat, si legislatores humani nolint, subditos obligari in dubio invincibili legis: atqui probabilius nolunt, eos in tali dubio obligari: ergo. prob. min. ex variis textibus juris utriusque (præter jam citatos n. 248.) primò ex Jure Canonico. C. Ex parte tua. finali de transactionibus dicitur: *In his verò, super quibus jus non invenitur expressum, procedas equitate servata, semper in humaniorem partem declinando*, item Reg. 57. de reg. jur. in 6. Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio faciendâ. Quamvis autem, ut notant auctores, hæc regula principaliter loquatur de contractibus, qui sunt leges privatz, tamen etiam adhibetur ad leges communes, quando scilicet interpretatio, quæ aliàs à principe peti debet, ab eo moraliter haberi non potest. Patitur quidem etiam hæc regula, uti aliæ, suas exceptiones: at nulla est contraria nostræ sententiæ. videatur P. Wiestner l. 5. tit. 41. in banc regulam.

Probatur eadem. mi. textibus Juris Civilis. leg. 9. ff. de reg. juris. *Semper in obscuris, quod minimum est, sequimur*: quam regulam etiam acceptavit Jus Canonicum cit. n. 248. ergo, si dubium est, an major, an minor obligatio, sit imponenda, asserenda est minor: si dubium, an aliqua, an nulla, asserenda est nulla. leg. 192. eod. tit. *In re dubia, benigniorem interpretationem sequi, non minus justius est, quàm tutius.* leg. Benignius 18. ff. de legibus. *Benignius leges interpretandæ sunt, quo*

voluntas earum conservetur. leg. Si fuerit. 10. ff. de rebus dubiis. In ambiguis rebus humaniorem sententiam sequi oportet. leg. Arrianus. 47. ff. de obligationibus, & actionibus. Arrianus ait, ubi de obligatione queritur, propensiores esse debere nos, si habemus occasionem ad negandum: ubi de liberando, ex diverso, ut facilius sis ad liberationem.

Confirm. Qui invincibiliter ignorat legem, non obligatur ad eam servandam: atqui invincibiliter dubius de lege, moraliter ignorat legem: ergo. ma. probata est à n. 57. mi. prob. Taliter dubius non potest affirmare, legem dari: ergo moraliter eam ignorat; sic enim moraliter dicimur ignorare ea, de quibus non habemus fundamentum sufficiens, ut dicamus, ea potius dari, quàm non dari. prob. ant. Talis, vel dubitat negativè, & non habet rationem sufficientem asserendi, quod lex detur, sicut nec negandi; adeoque non minùs ignorat, legem dari, quàm dari ejus negationem; ignorat enim utrumque. Vel dubitat positivè, dubio strictè tali, & tunc rationes se mutuo elidunt, ac neutrà prævalent: ergo iterum non potest affirmare, legem dari, sicut nec ejus negationem: adeoque nescit, quid censeat, an, dari legem, an, non dari; quod moraliter est idem, ac nescire, quid detur, vel non detur: consequenter, invincibiliter dubius de lege, est in sensu morali invincibiliter ignorans legem, atque adeò non tenetur ad eam observandam.

268. Dico 4. Post factam sufficientem indagationem, dubius etiam de lege Divina positiva, aut etiam naturali, per se non tenetur ad tutius. Ita iterum S. Antoninus l. p. tit. 3. c. 10. §. 10. ubi, cum dixisset, præcepta esse benignius interpretanda, mox addit: *Hujus ratio est, quia præcepta Dei, & Ecclesiæ non sunt ad tollendam omnem spirituale dulcedinem*: ergo loquitur etiam de præceptis Divinis: quod etiam manifestum est ex verbis paulò antè ab eodem Sancto positis circa præcepta, & humana, & Divina. Idem tenent plerique auctores, qui id sentiunt de dubio legis humanæ, & concedere hoc etiam debent omnes patroni sententiæ, ut vocant, benignæ.

Probatur hæc conclusio iisdem serè rationibus, quibus probata est conclusio immediate præcedens: scilicet, etiam hæc obligatio est gravissima, nec sufficienter probatur: ex quo ipso principio plures inferunt, non esse sequendum tutius in quibusdam legibus Divinis, e. g. non esse exponendas in confessione circumstantias aggravantes, ut dictum n. 266. Rursus rationes, quæ suaderent obligationem servandi leges Divinas dubias, suaderent etiam obligationem servandi leges humanas dubias: hanc non persuadent: ergo nec illam. Confirm. In dubio, an votum sit emissum, gravissimi auctores, jam ante Vasquezium, negant obligationem illud implendi, ut Dominicus Sotus de Justitia, Angles, Medina, Ludovicus Lopez, Emanuel Rodriguez, Glossa: & post Vasquez longè plures cum Layman l. 1. tr. 1. c. 5. §. 4. n. 31. atqui, ut habet Arriaga tom. 3. de act. hum. disp. 25. sec. 2. n. 5. votum est quasi lex particularis, quæ nos immediatè obligat DEO: ergo, si votum dubium non obligat, neque obligant aliæ leges dubiæ Divinæ.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

269. **O**B. 1. contra 3. conclus. Deuter. 17. v. 8. DEUS ita praecepit: Si difficile, & ambiguum, apud te iudicium esse perspexeris, inter sanguinem, & sanguinem, causam, & causam, lepram, & lepram: & iudicium intra portas tuas videris verba variari, surge, & ascende ad locum, quem elegerit Dominus DEUS tuus: veniesque ad sacerdotes Levitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, queresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicii veritatem. Et facies, quodcumque dixerint, qui praesunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem ejus: sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram: ergo, vel debemus semper attingere verum, vel sequi tutius.

Hanc videtur consequentiam inferre Camargo, qui hoc textu triumphat in sua regula honestatis p. 1. l. 1. contrav. 9. a. 3. ubi statim sub initium n. 57. ait. Hoc unum testimonium Divinum, si satis ponderetur, & attendatur, probabilissimum radicatus convellit, totamque fabricam recentiorum ab ipsis fundamentis quatit, ac diruit. Quando autem sibi ipsi objicit §. 3. num. 74. hoc textu etiam probari, quod opus foret, ut pro quovis dubio recurratur ad Summum Pontificem, sicut scilicet Judaei propter illa dubia debebant recurrere ad supremum iudicem, respondet §. 4. a. num. 87. vel eos, qui veritatem sincere indagant, ordinari eam repertos esse (quod est falsum; cum gravissimi viri, & sinceri veritatis amatores, sint sibi valde saepe oppositi) vel eos tutius facere posse (quod in tot occasionibus semper facere est difficillimum.)

270. Resp. in forma neg. conseq. Judaei in illis dubiis, qualiacumque ibi intelligantur, (nam de hoc quaestio forte esse possit) debebant recurrere ad summum Sacerdotem, vel iudicem; quia supponebantur potuisse recurrere, praesertim in regione non adeo magna: consequenter habebant dubia vincibilia. At nos saepe veriamur in dubiis invincibilibus, neque possumus habere recursum ad Pontificem, tum; quia sapissime tempus non patitur, tum; quia Pontifex dubia, pro quibus utrinque graves stant Doctores non ita facile decedit, tum; quia non quilibet potest eum accedere, ut per se patet; alias enim cur tot libri implentur opinionibus, aut sententiis practicis, probabilitatis metas non excedentibus, & non statim consultitur oraculum Vicarii Christi? Quod si tamen Pontifex aliquid deciderat (ut Alexander VII. & VIII. atque etiam Innocentius XI. multa deciderunt) illis utique parendum est. Tandem non praecipitur ibi Judaeis, ut, quando non possunt accedere summum Sacerdotem, sequantur in omni dubio tutius: unde hic textus non est ad rem.

271. Ob. 2. S. Thomas quodlibeto 8. q. 6. a. 13. sic ait: Illud autem, quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur per hoc, quod est secundum conscientiam: ergo debemus semper sequi tutius. Resp. Quid ergo faciendum, si in

utroque alicui appareat aliquid mali, & in uno quidem videatur ratio minor mali, reipsa tamen sit major, uti absolute contingere potest? an in hoc casu talis, faciens, quantum potest, tutius, tamen peccabit? Quare fatendum est, hunc textum, si in rigore, quem prima fronte adversariis videtur praeferre, sumatur, probare nimium; nam sic vera esset propositio: Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam: si scilicet, ut potest fieri, opinio illa esset reipsa falsa, & minus tuta: haec autem propositio est tertia inter damnatas ab Alexandro VIII.

Rursus sequeretur, vel nullam dari ignorantiam, juris ullius invincibilem, vel cum illa operantem, non excusari a peccato. Primum est clare falsum; cum evidens sit, multas leges positivas ignorari, etiam a doctis, & aliqua quoque praecipua juris naturalis, non quidem quoad prima principia, sed tamen quoad conclusiones remotiores; cum auctores gravissimi, ac piissimi, quoad has sint sibi oppositi. Secundum non potest dici; nam iterum est propositio 2. ab Alexandro VIII. damnata: *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturae, haec in statu naturae lapsae operantem ex ipsa non excusat a peccato formali.* Unde huic textui etiam adversarii aliquam expositionem benignam adhibere debent.

272. Quidam ergo respondent, S. Doctorem loqui tantum de actionibus factis contra legem naturalem, quod videtur posse sumi ex quaestione ibi tractata, scilicet, an liceat habere simul duas praebendas; hoc enim spectat ad jus naturale. Quare hic textus potius objici deberet contra quartam conclusionem: at, quia in eo expressa juris naturalis mentio non fit, sed S. Doctor legem ut sic tantum innuit, etiam contra tertiam conclusionem objicitur. Dicunt ulterius isti auctores, S. Thomam cum multis aliis antiquis negasse, quod detur aliqua ignorantia invincibilis juris naturalis: consequenter sensisse, quod faciens, quantum est in se, semper a DEO juvetur, ad veritatem circa illa objecta attingendam: quibus positus utique verus est textus ex eo objectus.

Mihi autem videntur de S. Doctore honorificentius illi sentire, qui dicunt, ipsum dictam sententiam nunquam docuisse: & mallet unum, alterumve vocabulum, minus proprie exponere, quam talem doctrinam Angelico ascribere, praesertim, cum in Summa, quae est ejus, quasi ultimum, & praestantissimum opus, aliter docuerit (ut alii etiam agnoscunt, & ideo dicunt, Angelicum priorem opinionem retractasse.) nam S. D. 1. 2. q. 94. a. 4. in corp. docet, quod, quamvis jus naturale sit commune apud omnes, quoad prima principia, & quoad haec sit notum, non tamen sit ita notum, quoad conclusiones; has enim, ait, posse a quibusdam ignorari propter hoc, quod aliqui habent depravatam rationem ex passione, seu ex mala consuetudine, seu ex mala habitudine naturae: quibus ultimis verbis non indicatur culpa, sed hebetudo naturalis intellectus, quae non est in potestate hominis, adeoque nec culpabilis.

Rursus ead. q. a. 6. in corp. ait: Potest lex naturalis deleri de cordibus hominum, vel propter malas persuasiones (eo modo, quo etiam in speculativis errores contingunt circa conclusiones necessarias)

rias) vel etiam propter pravas consuetudines &c. ubi iterum per malas persuasiones non intelliguntur culpabiles, sed tantum falsæ, scilicet tales, per quales malas etiam in speculativis errores contingunt. Iterum 1. 2. q. 100. a. 1. in corp. cum dixisset, aliqua statim per se quemlibet hominem ratione naturali judicare esse faciendâ, approbandâ, vel reprobandâ, post pauca ait: *Quædam verò sunt, quæ subtiliori consideratione rationis à sapientibus judicantur esse observanda, & ista sic sunt de lege naturæ, ut tamen indigeant disciplinâ, quæ minores à sapientioribus instruantur.* Quis autem non videt, posse absque culpa minorum, seu rudiorum, contingere disciplinâ, seu instructionis defectum? Rursus quæstione 3. de malo a. 8. in corp. ait: *Per ignorantiam aufertur voluntatis actus, & sic tollitur voluntarium, quantum ad id, quod est ignoratum. Unde, si in eodem actu aliquid sit ignoratum, & aliquid scitum, potest esse voluntarium, quantum ad id, quod est scitum: semper tamen est involuntarium, quantum ad id, quod est ignoratum: sive ignoretur deformitas actus, puta, cum aliquis nescit, fornicationem esse peccatum, voluntarie quidem facit fornicationem, sed non voluntarie facit peccatum &c.* ergo omnino non peccat; quia non potest dari peccatum non voluntarium: & tamen fornicatio est contra jus naturæ.

273. In forma igitur neg. conseq. S. Doctor enim ibi non agit de conscientia invincibiliter errante, sed de errante vincibiliter, vel practice adhuc dubia: quo casu utique etiam nos dicimus, quod debeat stante eo dubio fieri tutius. Et sic de ignorantia vincibili S. Thomam explicat S. Antoninus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. ubi ait: *Hæc enim verba Beati Thomæ non possunt intelligi, nisi de his, ubi manifeste patet ex Scriptura, vel Ecclesiæ determinatione, quod sit contra legem: & non de illis intelligi, ubi non apparet; alias sibi contradiceret in eodem libro, quod non esset credendum: ubi illud manifeste indicat ignorantiam vincibilem; nam ignorantia rerum, quæ in Scripturis manifeste prohibita sunt, vel etiam ab Ecclesiâ ut prohibita declarata, ordinariè saltem vincibilis est; quia docti ordinariè per se res illas prohibitas sciunt, rudas à doctis diligenter querendo rescire possunt.*

Dices. Hac ratione S. Doctor non solvisset quæstionem, eo loco propositam; nam ea non erat, an quis practice dubius possit duas præbendas admittere, sed, an absolute id fieri possit. Resp. legenti articulum illum patere, quod S. Doctor quæstionem ibi directe non resolvat, sed agat per principia reflexa: imò, quod non deciderat an admittens duas præbendas agat contra legem, vel non; hanc enim quæstionem dein resolvit quodlib. 9. q. 7. a. 15. dicens, posse concurrere circumstantias, in quibus licitè duæ præbende acceptentur. Quando autem S. Thomas videtur insinuare, factam aliquam diligentiam, non hoc ipso ait, factam esse sufficientem: quare neque ex hoc capite nostra hæc responsio rejici debet.

274. Dices 1. Idem Angelicus quodlib. 9. q. 7. a. 15. eandem quæstionem de duplici præbenda tractans, ait: *Omnis quæstio, in qua de mortali peccato queritur, nisi expresse veritas habeatur, periculose determinatur; quia error, quo non cre-*

ditur, esse peccatum mortale, quod est peccatum mortale, conscientiam non excusat à toto, licet forte à tanto: & addit: *Precipue autem periculosum est, ubi veritas ambigua est, quod in hac quæstione accidit: Ratio ejus est; quia invenitur in ea Theologi Theologis, & Juriste Juristis contrariè sentire: ergo non licet in dubio agere, nisi tutius. Resp. Inprimis S. Doctor videtur hic potius loqui, de decisione quæstionis speculativa, seu in scholis à magistris, vel lectoribus faciendâ, Si etiam de resolutionibus practicis loquitur, exponendus est de errore vincibili, qui, nisi sit omnino affectatus, videtur minus peccatum, quam, si scienter aliquid fiat, adeoque excusare à tanto, quamvis non à toto.*

Quod enim error invincibilis excuset à toto, clarè tradit S. Doctor quodlibet 8. q. 6. a. 15. sic scribens: *Error autem conscientie quandoque habet vim absolvendî, sive excusandî, quando scilicet procedit ex ignorantia ejus, quod quis scire non potest, vel scire non tenetur. Et in tali casu, quavis factum de se sit mortale, tamen intendens peccare venialiter, peccat venialiter. Quandoque vero error conscientie non habet vim absolvendî, vel excusandî, quando scilicet ipse error peccatum est, ut, cum procedit ex ignorantia ejus, quod quis scire tenetur, & potest.*

275. Dices 2. Angelicus quodlib. 3. q. 4. a. 10. ait: *Nullus excusatur, si sequatur errorum opinionem alicujus magistri.* Resp. S. Doctor per opinionem erroneam non intelligit tantum falsam, sed eam, quæ est contra manifestum Scripturæ testimonium, vel Ecclesiæ auctoritatis opposita: & quidem loquitur de casibus regulariter contingentibus, in quibus talis error, vel ignorantia est vincibilis, sicut utique fuit vincibilis in iis, qui Arium, aut Nestorium fuere secuti, quos in exemplum S. Doctor adducit; eam apertissime reclamavit Ecclesiâ. Si autem error iste omnino invincibilis esset, uti potest contingere e. g. in rusticis, bona fide credentibus parrocho, male docenti, etiam tales excusarentur à peccato infidelitatis. videatur norma recti disp. 1. q. 5. a. 10. num. 244.

276. Dices 3. S. Doctor 1. 2. q. 96. a. 4. ad 2. ait: *Si enim dubium sit, debet, vel secundum verba legis agere, vel superiorem consulere.* Idem docet 2. 2. q. 120. a. 1. ad 3. ergo non potest quis in dubio ad minus tutum se resolvere. Confirm. Idem in 4. dist. 21. q. 2. a. 3. ad 3. docet, debere exponi in confessione peccata, de quibus dubitatur, an sint mortalia, an venialia: & addit rationem: *Quia, qui aliquid committit, vel omittit, in quo dubitat esse mortale peccatum, peccat mortaliter, discrimini se committens.* Idem in 4. dist. 38. q. 1. a. 3. quæstionculâ 1. ad 6. ait: *Si autem dubitet, quomodo se in vivendo habuerit, debet tutiorem viam eligere, ne se discrimini committat: ergo.*

Resp. disting. conseq. non potest quis se resolvere ad minus tutum in dubio de excusatione à lege, vel in dubio de cessatione legis, conc. conseq. in dubio de existentia legis, neg. conseq. S. Doctor primo loco querit, an quis possit aliquando ponere actum, quem lex prohibet: in secundo agit de epikia: in utroque casu supponitur lex existens. Ad confirm. neg. conseq. S. Thomas agens de peccatis dubiis suppo-

supponit, quod dubius speculative de peccatis non possit deponere dubium practicum; quia nullum habetur sufficiens fundamentum: & hinc paritatem instituit cum eo, qui practice de aliis dubitat.

Quod attinet ad votum, ibi S. Doctor principaliter agit, an votum semper obliget: & sic incidenter addit, quod etiam votum dubium obliget, quod tamen potest intelligi de dubio practico, quando quis scilicet non prudenter se resolvit: vel, quando est multo probabilius, aut quasi moraliter certum, quod voverit, & tantum dubium leve, aut non magnum in oppositum. Sed & dubium est, an S. Thomas, in hac responsione, circa dubium voti, fuerit omnino obfirmatus; nam eandem questionem in *Summa* iterum bis tractans, scilicet 2. 2. q. 88. a. 3. & 2. 2. q. 189. a. 3. repetit duas alias responsiones, in 4. sententiarum loco obiecto datas: at de dubio voti non amplius meminit.

277. Ob. 3. Scotus in prologo ad libros sententiarum q. 2. sub finem docet, etsi multa sint dubia, non tamen esse dubiam viam salutis; quia potest sibi homo à dubiis tanquam à periculosis cavere. Iterum in 3. dist. 25. q. 1. in responsione ad 6. Preterea videtur, quod majores, ad 1. sed sub finem, estque reipsa responsio ad 2. hinc post pauca additur: Et per hoc patet ad 2. ait Scotus. Si unus peritus in scientia dicat, quod non licet sic mercari, & alius dicat, quod licet: tutius est non procedere sic, nec sic: sed expectare, quousque veritas pateat aliunde. Rursus in 4. dist. 11. q. 6. idem Scotus ait: Cum... dubium sit, an amygdum sit hujus Eucharistiae materia, & pars negativa multum sit probabilior, non sine peccato aliquis se exponit tali dubio: ergo juxta Subtilem Doctorem sequendum est tutius.

Resp. neg. conseq. Ad primum textum, dico, loqui ibi Scotum de dubio practico; nam addit, etiam si actus per se non esset peccatum, tamen non caventem, sed se periculo exponentem, peccaturum: unde tantum debet evitari omne periculum formalis peccati, non vero tantum materialis. Ad 2. textum. Inprimis tantum dicit Scotus, esse tutius, non autem obligatorium: dein loquitur, ut vult, Mastrius, de sententia nondum satis examinata, ita, ut possit ferri iudicium probabile de illa; quia non statim auctoritas unius, quamvis periti, facit sententiam probabilem, si alius stet in oppositum. (qualis est casus à Scoto allatus) praesertim cum ratione graviore.

Potest etiam dici, Scotum non tam loqui de operando, quam de docendo; nam addit: Si enim ita esset, quod unus Doctor diceret, aliquem peccare mortaliter, nisi sic faceret, & alius, quod peccaret, si sic faceret, tunc simplex foret perplexus: ideo bene videndum est in moralibus, antequam aliquid asseratur. Vult scilicet, non statim ex stapede, ut ajunt, solvi questiones morales gravissimas, quod utique nequaquam prudenter fieret. Ad 3. textum. Agit ibi Scotus de eo, an amygdum, vel, ut ipse habet, amygdum, possit adhiberi ad consecrandam Eucharistiam: cum autem hic agatur de valore Sacramenti, utique tutior est adhibenda: nec Scotus tantum in genere dicit, quod se exponat dubio: sed ait, tali dubio: unde ab hoc casu non est argumentum universalis ad omnes alios. Adde, Scotum dicere, par-

tem negativam multum (ita enim habet exemplar Gothicum, quo usus sum, non multis, ut alii legunt) hoc est, notabiliter probabilior; adeoque non est amplius moraliter dubium, ut inferius pluribus dicemus. videri potest Mastrius in 2. sententiarum disp. 5. q. 2. a. 5. n. 100. ubi plures textus Scoti explicantur.

278. Ob. 4. Si lex humana dubia non obligat, non fuisset opus, ut Fratres Minores in dubio de obligatione suae Regulæ, an scilicet verba imperativi modi strictè sub præcepto obligarent, recurrerent ad Summum Pontificem: ergo. Resp. Ut in quovis Sacro Ordine, ita etiam in illo, fuere aliqui, aut multi simplices, qui habebant dubium practicum, quod ob varias, & oppositas Doctorum sententias, non facile poterant deponere: cumque insuper res esset maximi momenti, utpote concernens generalem disciplinam Ordinis, rectè petita est decisio authentica.

279. Ob. 5. Si lex humana dubia non obligaret, tunc ideo; quia non esset sufficienter promulgata: sed hoc est falsum: ergo, prob. mi. si non esset promulgata, tunc non esset lex: sed hoc est falsum: ergo, ma. patet; quia promulgatio est de essentia legis, prob. mi. ex absurdis; nam sequeretur, quod, quando lex alicui certò innotescit, tunc primum incipiat esse lex: & si denuò quis ejus obliviscatur, iterum desinat esse lex &c. Similia Camargo non sine lamentis ingeminat. Resp. dist. ma. lex dubia non obligat; quia non est sufficienter promulgata, promulgatione strictè dicta, neg. ma. promulgatione latè dicta, vel sumpta pro intimatione, insinuatione, aut notificatione, conc. ma. & dist. sic mi. neg. conseq. ad prob. ma. dist. illatum. promulgatio, strictè dicta, est de essentia legis, conc. illat. latè dicta, neg. illat. ad prob. mi. neg. sequelas.

Promulgatio strictè dicta, quæ solet ordinariè esse solennis, fit per certum signum publicum, e. g. decreta Pontificis affiguntur Romæ ad valvas Basilicæ S. Petri, vel in Acie Campi Florentinæ: vel mandata regia, aut leges novæ promulgantur publicè in metropoli, aut civitatibus aliis, per præconem, vel affixionem ad portas urbium: & hæc promulgatio iuxta communem est de essentia legis. Attamen hac posita, sæpè contingit, ut multi adhuc legem eam invincibiliter ignorent, & sic non detur promulgatio latè dicta, seu notificatio, sine qua non potest lex obligare infirmum. Nec est, cur hic modus loquendi reprobetur; sic enim etiam loquitur Suarez in 1. 2. tr. 3. de bonitate & malitia actuum humanorum. disp. 15. ec. 6. n. 8.

280. Dices 1. Ergo neque lex obligat, quando practice dubito; nec est enim major vis obligandi in dubio practico, quam speculativo. Resp. neg. illatum. In casu dubii practici non tam obligat aliquem lex dubia, seu directæ, quam alia certa reflexa, quæ prohibet agere cum dubio practico, quamque dari probatum est n. 244. & quæ tam diu obligat, donec dubium practicum deponatur. At non datur lex certa, quæ obliget ad non agendum, cum dubio tantum remoto, vel speculativo. Alii dicunt, legem dubiam directam obligare conditionatè, scilicet, ni-

¶ *dubium practicum deponatur: quæ responsio quoad rem convenit cum nostra.*

281. Dices 2. Si manet dubium speculative, necessario etiam manet dubium practicum: ergo non licet agere. prob. antec. dubitans speculative, dubitat, an non sit prohibita actio: sed hoc est dubitare practice: ergo. Resp. Sic neque licebit agere, quando etiam multo est probabilius, actionem esse licitam; quia major quoque probabilitas non excludit dubium. In forma neg. antec. ad prob. dist. ma. dubitans speculative, dubitat, an actio in genere, vel specie, sit prohibita. conc. ma. an in individuo, sive in his circumstantiis, legis tantum dubia, vel dilectaminis reflexi, sit prohibita. neg. ma. & sic dist. min. neg. conseq. hoc enim non est dubitare, strictè, seu proxime practice, sed ad summum remotione practice, de quo n. 243.

Sic possessor bonæ fidei potest utique dubitare, an res sit sua, vel, an non retentio ejus in genere, vel specie, abstrahendo à circumstantiis possessionis, sit iniqua, & res debeat alteri dari: at non dubitat, an, in circumstantiis, possessionis præviæ cum bona fide, possit eam retinere: nec est ulla oppositio inter hos actus: *Dubito, an absolute, abstrahendo à circumstantiis, hæc res liceat. Non dubito, sed judico, eam in his circumstantiis mihi licere.*

282. Dices 3. Certus de existentia legis particularis, & dubius, an casus sit exceptus, tenetur obedire legi, ut diximus n. 263. ergo etiam certus de lege universali, qua DEUS jubet servari omnes leges humanas, & dubius, an hæc, vel illa lex existat, tenetur servare legem. Resp. neg. conseq. & paritatem. In primo casu certa est lex, & tantum dubium, an non per accidens, ob aliquam difficultatem, vel causam extrinsecam, aliquis excusetur: in secundo casu est quidem certa lex universalis, jubens servari omnes leges humanas certas: sed non est certa lex universalis, obligans ad observandas etiam leges humanas dubias: imò vel maxime dubitatur, an DEUS talem legem universalem posuerit. In priori casu præsumptio est pro lege tamdiu, donec elidatur fortiori motivo, quo subditus prudenter judicare possit, se, hinc, & nunc, per accidens excusatum; alias enim, si sufficeret dubium, sequeretur nimia transgressio legum. In secundo casu, non adest talis præsumptio pro lege: certe non probatur adesse.

Dices 4. Si in aliqua cathedrali Ecclesia excluduntur à canonicatibus non nobiles, tunc, dubius de sua nobilitate, non potest canonicatum in ea acceptare: & tamen dubium est, an lex illa ipsum comprehendat: ergo tenetur quis legem dubiam servare. Resp. neg. 2. p. antec. & conf. In hoc casu nobilitas quidem est dubia, sed lex est certa, excludens omnes, non certo nobiles, adeoque talem certo comprehendens. Hinc est, quod candidati talium canonicatum debeant nobilitatem suam clarè probare, quandoque etiam de ea jurare. At nullo modo potest probari, quod detur lex prohibens omnes actiones contra leges humanas dubias.

283. Ob. 6. Qui agit contra legem dubiam, exponit se periculo peccandi, & DEUM offendendi, atque perdendi salutem animæ: sed hoc ipsum est peccatum: ergo. Resp. dist. ma.

exponit se alicui periculo peccandi materialiter, om. ma. periculo peccandi formaliter, neg. ma. & dist. sic mi. neg. conseq. Aliud est periculum agendi injustè, ut ait Aristoteles, sive formaliter malum: aliud est periculum agendi duntaxat injustum, seu materialiter malum. Jam non debemus omne periculum, etiam cupulvis peccati materialis, vitare; alias, cum hoc etiam non semper vitetur, in sententiis, probabilioribus quidem, sed minus tutis (nam etiam falsa sunt quandoque probabiliora veris) neque possemus sequi sententias probabiliores, sed semper deberemus amplecti, omnino tutas, aut certas, quod est nimis rigidum.

284. Ob. 7. Qui inter homines ferio, & sincere est amicus alteri, debet omittere actionem, de qua dubitat, an non violet amicitiam: ergo multo magis, qui ferio est amicus DEI, debet similem actionem omittere. Confirm. Servus, aut subditus dubitans, an actione sua transgrediatur mandatum domini, vel superioris, debet eam omittere: ergo etiam servus, & subditus DEI: atqui violans etiam legem dubiam quamcunque, sive humanam, sive Divinam, dubitat, an non violet amicitiam DEI: ergo. Resp. dist. antec. amicus debet omittere actionem, si dubitet practice, an violet amicitiam. conc. antec. si tantum dubitet remotione, & speculative, sibi quæ prudenter persuadeat, amicum non esse tam rigidum, ut ad tam dura obliget. neg. antec. & conseq. Ad confirm. dist. ant. si dominus obliget ad omittendas actiones ita dubias. conc. antec. secus. neg. antec. & conseq. DEUS non est tam severus, ut ad ista obliget: domini inter homines aliqui tam rigidi sunt, alii non sunt.

285. Dices 1. Ergo licet etiam explodere sclopum versus id, de quo dubito, an sit homo, vel fera. Resp. neg. illat. Diximus jam n. 277. dari in quibusdam particularibus casibus dubis obligationem sequendi tutius, qualis utique est iste, quando potest actio, juncta periculo gravis damni alterius, facile omitti: certe licentia faciendi actiones sic dubias cederet in perniciem universi. Unde non est dubia, sed certa lex, non jaculandi cum periculo occisionis: sed tantum est dubium aliud, scilicet, an sit homo, an non. Imò in hoc casu, etsi multo probabilius sit, esse feram, quam hominem, si tamen adhuc suspicio probabilis sit, esse hominem, non possum sclopum explodere: quare, si esset paritas, neque liceret sequi sententiam notabiliter probabiliorē, quod nec adversarii dicunt. Hinc nulla est paritas inter istud dubium, & dubium de existentia legis.

286. Dices 2. Plus est, offendere DEUM, quam occidere hominem: ergo, si non licet agere in dubio de occisione hominis, neque licebit in dubio de offensa DEI. Resp. Sic neque licebit sequi sententiam minus tutam, multo etiam probabiliorē: sicut non licet sclopetum explodere, quamvis multo probabilius sit, esse feram, modò prudens adhuc dubium, vel suspicio sit, esse hominem. In forma. neg. antec. quia ipsa occisio hominis est offensa DEI, & major, quam e. g. comedere carnes, si id prohibitum sit, & de ea prohibitionē dubitetur. Si replices, plus esse, offendere DEUM, quam occidere hominem,

nem, casu quo hoc non sit prohibitum, seu non sit offensa DEI. Resp. Si non esset prohibitum occidere hominem, posset nec tantum in dubio, sed absolute id fieri sine peccato: sicut quando Abraham voluit occidere innocentem Isaac, non peccavit. Dein, si adversarii occisionem hominis tantum materialiter accipiunt, debent etiam ita accipere alias actiones, e. g. commestionem carnis, acceptionem rei alienæ: & tunc ista non erunt universaliter majora.

Responderi potest 2. dist. conseq. non licebit agere in dubio de offensa formali, sive quando quis dubitat, an hic, & nunc DEUM formaliter offendat, quod esset dubium practicum. conc. conseq. in dubio tantum de offensa materiali, seu quando tantum dubitat, an DEUM offendat materialiter, neg. conseq. Non licet explodere sclopus in dubio de occisione formali; nam hæc ipsa est offensa, & formalis quidem; quia ipsa operatio, in hoc dubio facta, est certo prohibita, ut dictum n. 285. at licet agere in dubio de offensa tantum materiali; quia non debemus vitare omne ejus periculum, ut hucusque probatum. Neque ita operans contemnit legem; cum omnino paratus sit ei obedire, quodcumque ipsi fuerit sufficienter proposita.

187. Ob. 8. contra 4. conclus. I. Titia 38. ff. de auro & argento §. c. legatis §. Seia refertur, quod Seia voverit statuam a se faciendam: vel, si ipsa non posset, obligaverit hæredes ad ponendam statuam librarum centum in certo templo. Cum autem in eo templo non essent, nisi signa aerea, aut argentea, quaesitum fuit, an statua deberet fieri ex auro, vel ex argento, vel ex ære: & responsum est, debere fieri statuam ex argento: ergo in dubio circa legata pia, vel vota debemus sequi tutius: atqui ista dubia revocantur ad jus Divinum, vel naturale: ergo. Resp. non ab omnibus eodem modo legi eam legem. Molina tom. 1. de just. tr. 2. disp. 198. loco vocis aerea legit aurea: eodem modo legit Suarez tom. 2. de religione. tr. 6. de voto. l. 4. c. 7. n. 11. itemque Layman lib. 4. tr. 4. c. 3. n. 4. citans etiam Tiracellum.

Hæc lectio si vera est, tunc in hoc dubio voti non obligati fuerunt hæredes ad tutius, sed ad minus tutum, scilicet non ad auream, sed tantum ad argenteam statuam, ad quam ad minimum tenebantur, ratione consuetudinis, non ponendi alia signa in eo templo, quam aurea, vel argentea. Sicut etiam, si nunc temporis legaretur calix in aliquam Ecclesiam; cum ordinariè sint saltem argentei, ex consuetudine videtur faciendus, non stanneus, sed argenteus: hinc supposito, quod legendum sit aurea. conc. ant. neg. conf. Quod si autem contendas, alteram lectionem esse servandam, tamen non probabis, id certum esse, & ex dubio textu tuam sententiam non satis firmabis. Addit Suarez, supposita etiam altera lectione, interpretationem factam esse, non contra voventem, vel legantem, sed ejus hæredem; cum plus profuerit voventi mortuo statua argentea, quam tantum aerea: unde dici potest, in tali peculiari dubio faciendum, quod est melius leganti; cum enim conveniens fuerit, ut hæres gratus legata pia solvat modo magis utili, jura potue-

runt id statuere: quod non est extendendum ad casus disparatos, vel universaliter ad omnes.

288. Ob. 9. Cap. Dominus 2. de secundis nuptiis, & Cap. Inquisitioni tue 44. de sentent. excommunicat. dicitur, quod conjux post contractum, etiam bona fide, matrimonium, oborto dubio de ejus valore, tantum possit reddere, non verò petere debitum: sed hujus rei non est alia ratio, quam, quia dubium est, an non copula sit fornicaria. Pariter ibidem statuitur, quod debeat reddere debitum; quia est dubium, an non negatio esset injusta, & injustitia per se est majus peccatum, quam tantum incontinentia: ergo in dubio legis Divinæ, aut naturalis, non licet lequi, nisi tutius. Respondet I. Arriaga disp. 25. sec. 4. n. 31. si tali dubitanti sit prohibita petitio debiti, eam non esse prohibitam ex jure naturali, sed ex specialibus Pontificum Decretis, sicut statuta est irregularitas in casu dubii homicidii. Sed ratio in capite Inquisitioni addita, ne contra judicium conscientie committat offensam, non videtur satis bene huic responso convenire: quare

Resp. 2. primam partem antec. esse valde incertam, atque adeo ex eo nihil firmi posse inferri; nam C. Dominus de secundis nuptiis loquitur clarè de iis, qui contraxerunt cum dubio, an uxores priores sint mortuæ, quo in casu non suffragatur possessio secundi matrimonii, sed potius obstat possessio prioris: seque habet hic casus, ut, si die sabbathi de nocte evigilans nesciam, quæ sit hora; tunc enim non possum comedere carnes; cum dies sabbathi sit in possessione. Item C. Inquisitioni potest explicari cum Layman l. 1. tr. 1. c. 5. §. 3. n. 23. §. 24. de eo, qui non adhibuit debitam diligentiam, adeoque habet dubium vincibile: vel cum eodem Layman loc. cit. de eo, qui mala fide, seu cum dubio contraxit, ut adeo ferme idem sit casus, qui in C. Dominus paulò antè citato.

289. Quare, licet multi graves auctores, præsertim antiqui, defendant, in tali casu, si post adhibitam diligentiam adhuc remaneat dubium, non posse conjugem petere debitum: tamen etiam multi, & graves auctores, docent oppositum, quos vide apud La Croix l. 6. p. 3. n. 302. quibus ipse consentit; & possent addi adhuc plures ut Oviedo, Lugo, Tamburinus, Sporer, Metzger, & alii: imò Layman loco citato num. præc. hanc vocat communiorem. Et sanè usus matrimonii est in materia justitiæ, in qua possessor bonæ fidei non debet ob dubium superveniens spoliari suo jure. Et quid si uterque conjux dubitaret, nec dubium vinci posset, deberentne semper abstinere cum periculo incontinentiæ perpetuæ, cum extinctione familiæ, aliisque gravissimis malis? Sanè juxta oppositam sententiam videtur sequi, quod alter conjux ante consummationem matrimonii ingredi debeat monasterium ad vitandum periculum incontinentiæ materialis: quod esset valde durum.

290. Dices 1. Ergo dubius de valore matrimonii poterit petere debitum, etiam ante adhibitam diligentiam, saltem eo tempore, quo illam adhibet, & inquit; sicut possessor potest continuare possessionem. Resp. neg. illat. ut enim probavimus n. 264. dubius de lege debet inquirere veritatem, & interim suspendere actionem

ctionem dubiam, vel minus tutam; at verò possessor non debet abdicare nudam possessionem rei, seu puram detentionem (& sic nec maritus debet expellere uxorem) nec tamen potest per se interim pro libitu re uti, præsertim, si talis usus non esset ipsi licitus, casu quo sciret, rem non esse suam: & hinc non potest rem consumere, vel deteriore reddere. Secundò non est per se adeò difficile suspendere facultatem petendi debitum, donec adhibita fuerit sufficiens diligentia: at verò, si pro omni tempore deberet conjunctum carere ea potestate, esset difficillimum.

291. Dices 2. Ergo etiam invincibiliter dubius de impedimento, poterit, saltem si post adhibitam diligentiam tamen dubium non potuit vinci, contrahere matrimonium. Resp. neg. illatum; quando enim agitur de valore sacramenti, non potest adhiberi sententia, vel materia tantum probabilis, si possit haberi tuta, qualis potest haberi in nostro casu; potest enim contrahere cum alia. Quare autem minus liceat agere in dubio de conficiendo invalidè sacramento, seu periculo talis sacrilegii, quam in dubio de committenda fornicatione, ratio est ipsa gravis irreverentia exponendi periculo nullitatis sacramentum: item sunt omnes aliæ rationes, quibus motus est Innocentius XI. ad condemnandam primam propositionem inter 65. ab eo proscriptas.

QUÆSTIO III.

De Conscientia Probabili.

ARTICULUS I.

Quid sit Opinio Probabilis.

292. **A**D quæstionem hujus tractatus facile gravissimam accedimus, nempe de usu licito, vel illicito, sententiæ, aut opinionis probabilis, ad quam ritè intelligendam, opus est, terminorum, hac in materia usitatorum explicationem enucleatam præmittere. Itaque alia sententia est vera, alia falsa, alia certa, alia erronea, alia dubia, alia probabilis, alia tuta. Sententia vera est, quando est conformis objecto materiali, ita, ut istud se habeat, prout sententia affirmat. Falsa verò est, quando se habet opposito modo. Certa dicitur, quæ vi sui motivi excludit omnem formidinem: & si quidem motivum sit clarè propositum, dicitur insuper evidens: si verò obscurè, ut contingit in actibus fidei, dicitur solummodo certa.

293. Hæc certitudo assignari solet communiter triplex. *Metaphysica*, quando neque supernaturaliter: *Physica*, quando saltem non naturaliter, res aliter habere se potest: *Moralis*, quando quidem naturaliter res potest aliter se habere, at non nisi valde rarò, ut adeò excludatur dubium prudens. Alii cum La Croix lib. 1. num. 179. distinguunt inter certitudinem moralem perfectam, & imperfectam, illamque dicunt nisi motivo morali tam certo, ut excludat dubi-

um etiam imprudens: talis est certitudo de existentia Urbis Romanæ: alteram volunt, excludere dubium solummodo prudens.

Quidquid sit de hoc, an illa prior sit vocanda certitudo tantum moralis (nam alii eam ad metaphysicam, vel physicam reducunt, & moralem tantum dici volunt; quia principia moralibus, sed tamen metaphysicè, vel physicè certis nititur) communis saltem per certitudinem moralem intelligitur illa, quæ excludit tantum dubium prudens, non verò etiam imprudens. Addendum, etiam posse contingere, ut dubium excludatur ab aliquo assensu, non ob meritum motivi, sed ex erronea apprehensione, aut æstimatione motivi, supra meritum suum, vel ex imperio tantum voluntatis, quæ certitudo tantum dicitur *apparens*, aut *adheptia*, vel *affectiva*, potestque dari etiam in actu fallo, & sæpius datur in assensibus hæreticorum falsis contra veritatem Catholicam.

294. *Erronea* sententia, si latissime sumatur, est omne iudicium falsum, existimatum verum: & in hoc sensu sumptum conscientiam erroneam num. 219. si strictissime autem sumatur, est sententia, quæ opponitur conclusioni Theologicæ certæ, seu deductæ ex una præmissa de fide, & altera evidente: & in hoc sensu sumitur erroneum, quando sententia ut erronea condemnatur. Nos autem hic sumimus hanc vocem, in sensu quasi medio, pro omni ea sententia, quæ nec objecto materiali conformis est, nec est concepta ex motivo probabili. Dubia opinio jam explicata est à num. 241. Tuta autem vel Tutior à num. 245.

295. Restat exponendum, quid sit Probabile. Non autem loquimur hic de probabilitate Academicorum veterum, quos impugnat S. Augustinus tribus libris, qui, si non omnium primi, certè inter primos ab eo conscripti sunt, & dicti *Contra Academicos*. Non, inquam, loquimur de illa probabilitate; illorum quippe Academicorum principium erat, sapientem nulli rei assentiri debere ut certæ, sed omnia esse incerta, & probabilia. Quid autem probabile juxta Philosophos illos fuerit, refert idem S. Doctor lib. 2. cap. 11. dum sic loquentem inducit Licentium: *Id probabile, vel verisimile Academici vocant, quod nos ad agendum sine assensione potest invitare: sine assensione autem dico, ut id, quod agimus, non opinemur verum esse, aut nos id scire arbitremur, agamus tamen &c.* Unde, vel ineruditum, vel malignum est, si dicatur S. Doctor scripsisse contra veram probabilitatem Theologicam, quam plurimi tunc in praxin deduci posse affirmant; nemo enim ex Theologis somniat, quod illi Academici docuerunt, scilicet licitum esse agere id, quod intellectus non potest prudenter judicare esse licitum: cumque nihil ipsis esset certum, omnia etiam turpissima erant probabilia, adeoque licita. De hac igitur probabilitate tantum Academica non agimus, sed de vera, & Theologicè sumpta probabilitate: quamvis fatendum sit, etiam in hujus descriptione, auctores non convenire, quæ de re videri potest La Croix lib. 1. à num. 103. ubi variae probabilitatis definitiones rejiciuntur: mihi non vacat longum eorum examen instituire.

296. Dico igitur, cum satis communi; Sententia,